

poppentheater

De magie van houten poppen

Tekst
Patrick van den
Hanenberg
Foto's
Janita Sassen

De façade van het Amsterdams Marionetten Theater is een beetje norsig. Maar eenmaal over de drempel betreedt de bezoeker een wonderlijke wereld, waarin de realiteit ver is te zoeken.

Frederieke Cannegieter
en Hendrik Bonneur.

V

Via een stukje uit de ouverture van de opera *Lohengrin* van Richard Wagner wordt het publiek de kleurrijke marionetversie van *De Vliegende Hollander* ingetrokken. Met stoere zeelieden, een scheepje dat rond de aardbol draait, schapjes die voorbij dartelen, meeuwen die overvliegen, twee dametjes die driftig aan het breien zijn in afwachting van de terugkomst van hun mannen op zee, en de rusteloze, naar avontuur hunkerende kapiteinsdochter Senta, die letterlijk haar draai niet kan vinden op een piepklein draaistoeltje. Zij heeft een boek in haar handen. Alleen met heel scherpe ogen kun je zien dat ze de avonturen van Jules Verne leest.

In het Amsterdams Marionetten Theater van Hendrik Bonneur (Heerlen, 1941) en Frederieke Cannegieter (Amsterdam, 1962) wordt op de meest minuscule details gelet. Hier wordt de traditie van deze klassieke vorm van poppenspel geëerd en in stand gehouden.

Het theatertje met 75 stoelen is gevestigd in een voormalige smederij, waar in vroeger tijden kettingen, ankers en fornuizen voor de binnenvaart werden gemaakt. In 1975, toen de roekeloze gemeente begon met de sloop van woningen in de Nieuwmarktbuurt om de bouw van de metrolijn te vergemakkelijken, werden in de leegstaande smederij door de woedende buurtbewoners protestacties gesmeed, die uiteindelijk succes hadden. Het gemeentebestuur bezweek onder de Nieuwmarktrellen, de bouwtechnieken voor de metro werden aangepast en de huizen in dat deel van de binnenstad konden blijven staan.

Actiecentrum wordt theater

Hendrik Bonneur, die in de buurt woonde, zag in het uitgewoende actiecentrum een mogelijkheid om in de kerstperiode een aantal marionetvoorstellingen te organiseren. Want die vorm van theater is altijd zijn grote liefde geweest. Vanaf 1988 werd dat gebouwtje zijn tweede huis, waar ook Frederieke Cannegieter haar bestemming vond na haar studie sociologie. Het tweetal staat aan het roer van het enige klassieke marionettentheater in Nederland, een specifieke vorm van poppentheater, waarbij klassieke muziek centraal staat. En mocht

poppentheater

je buiten de grenzen naar een vergelijkbaar theater willen, dan moet je doorreizen naar Italië of Oostenrijk.

Op veertienjarige leeftijd zag Hendrik Bonneur in de Heerlense schouwburg een uitvoering van *Die Zauberflöte* van het befaamde Salzburger Marionettentheater. De vonk sloeg direct over. Het kost Bonneur ruim 65 jaar later geen enkele moeite om die herinnering boven te halen. 'Op de middelbare school verzorgde ik de decors van de schoolvoorstellingen, die in de schouwburg van Heerlen werden opgevoerd. Dus ik kende de toneelmeester en via hem mocht ik achter het toneel kijken van het Oostenrijkse familiegezelschap. Er was een klik met die aardige mensen en ik werd uitgenodigd om in de zomervakantie naar de Salzburger Festspiele te komen en hun atelier te bekijken. In de zomer werd ik door mijn bezorgde ouders op de trein gezet. Het Salzburger Marionettentheater, dat in 1913 is opgericht, was de behoeder van de erfenis van het klassieke marionettentheater.'

Poppentheater bleef trekken

Bij thuiskomst kon de jonge tiener aan niets anders meer denken. Hij bouwde meteen zijn eigen marionettentheater en maakte zelf van hout een verzameling poppen en decors. Tot zijn achttiende gaf 'regisseur Hendrik' met de medewerking van jongens uit de buurt voorstellingen op scholen en in ziekenhuizen. Daarna ging hij psychologie studeren in Amsterdam, een stad met veel theaters. 'Nee, niet in Nijmegen waar alle Limburgse jongeren gingen studeren, dat leek me een benauwd katholiek hol.' Na afronding van zijn studie werkte Bonneur met veel plezier als klinisch psycholoog in ziekenhuizen in Haarlem en Amsterdam. 'Als je in de spreekkamer van een klinisch psycholoog terechtkomt, dan is het goed mis met je. Na een aantal jaren besepte ik dat het dichterlijke van al die narigheid mij meer interesseerde dan als een kleine ingenieur daarin wroeten.' Hij bekwaamde zich in het regisseursvak, liep stage bij de Komische Oper in Oost-Berlijn en werd assistent van regisseur en ontwerper Filippo Sanjust bij de Nederlandse Opera. Maar het poppentheater bleef hem trekken. Hij begon zijn eigen gezelschap, waarmee hij door Europa reisde, onder meer als cultureel ambassadeur in de Gorbatsjov-periode in de Sovjet-Unie, tot de mogelijkheid voor een eigen plek in de Nieuwmarktbuurt zich voordeed.

Rollende traan bij Maria

'Achteraf denk ik wel te weten waar de fascinatie voor poppen vandaan is gekomen. Natuurlijk was ik als jongetje in Limburg misdienaar. Elk jaar in de maand mei ging de bisschop van Roermond op tournee langs de Limburgse kerken met het meer dan levensgrote beeld van Maria Sterre der Zee. De organist speelde, de kerkgangers kwamen binnen, het altaar was een bloemenzee met flakkerende kaarsjes en daar stond dat beeld. →

Poppenspelers op de brug.

Scène uit *De Vliegende Hollander*.

De opleiding tot poppenspeler duurt twee jaar. Daarna is het net als met pianospelen, veel doen om de vingers lenig te houden.

Frederieke Cannegieter
**Vijf spelers
 rennen
 heen en
 weer op de
 brug en
 bewegen
 er soms
 wel veertien
 touwtjes
 van de
 poppen**

Hendrik Bonneur
‘Als er beweging in wordt aangebracht, lijken die poppen een geheimzinniger leven te bezitten dan het zogenaamde echte leven’

Een van de jongere poppenspelers legt de laatste hand aan een verrekijker.

Hendrik Bonneur heeft twee jaar gewerkt aan deze kachel.

160 m²

Op 160 vierkante meter bevinden zich ...

- de zaal
- de bar
- het podium
- de brug waar vijf spelers op staan
- het hoekje met dikke rij historische en couture-researchmappen, batterij van tientallen gutsen in diverse maten, linnen en zijden stoffen voor de kostuums
- het kantoor

zijn hol vanbinnen, om ze niet te zwaar te maken, anders klossen ze te veel over het podium. Het is ook beter voor de rug van de spelers. We merken dat als nieuwe mensen bij ons het metier willen leren, ze vaak na tien minuten doodmoe zijn, zelfs als ze beginnen met iets simpels als een rat laten lopen.’

Authenticiteit en ambachtelijkheid

Het duo is heel blij met de nieuwe aanwas. Cannegieter: ‘Je merkt in de samenleving dat er meer aandacht komt voor authenticiteit en ambachtelijkheid. Veel jonge mensen verlangen naar een contrast tegen de snelle digitale cultuur. Het duurt vele jaren voordat je dit vak onder de knie krijgt, en net als een violist ben je nooit uitgeleerd.’

Het publiek bestaat voor 25 procent uit kinderen, die zich volgens Bonneur makkelijker overgeven aan mysteries, in tegenstelling tot volwassenen, die vinden dat alles logisch moet zijn. Er worden veel projecten met scholen gedaan. Maar het Amsterdams Marionetten Theater voert daarnaast wel een nimmer aflatend gevecht tegen het hardnekkige cliché dat marionettentheater louter voor kinderen is. In Frankrijk en Italië bestaat dat idee helemaal niet. De commissie van het Amsterdams Fonds voor de Kunst had helaas geen affiniteit met dit theatergenre en heeft het Marionetten Theater vanaf 2017 uit de subsidiewagen geduwd, ook omdat men vindt dat de westerse operacanon te veel centraal staat. De gepassioneerde Hendrik Bonneur en Frederieke Cannegieter en het team van ongeveer 25 medewerkers weten zich gelukkig gesteund door een enthousiast publiek, een aantal particuliere fondsen en proberen ook door zaalverhuur en speciale groepsvoorstellingen extra geld binnen te halen. Zij geven zeker niet op. Cannegieter vergelijkt de problemen met de tegenslagen die je met je kind kunt hebben: ‘Dat zet je dan ook niet buiten de deur.’ •

Amsterdams Marionetten Theater, Nieuwe Jonkerstraat 8, Amsterdam, marionettentheater.nl

De oude bisschop kwam binnen, beklom de preekstoel en hield een gloedvol betoog over de Heilige Maagd. Op een gegeven moment wees hij op het beeld en zei met luide stem: “Kijk!” En iedereen keek naar dat beeld. Daarna nogmaals: “Kijk ..., de Madonna weent om het kwaad in de wereld.” En op dat moment biggelde er een traan over haar gelaat in haar mooie boezem. Als misdienaar wist ik natuurlijk hoe dat ging. In de sacristie stond de koster, die bij de tweede “Kijk” op een blaasbalg moest drukken en zo de traan liet rollen. Dat was geweldig. Het orgel zette in en de collecte bracht heel veel geld op. Dat kerkelijk theater heeft mij op een spoor gezet. Net als dat Mariabeeld zijn ook de marionetten van hout. Dat is een dood object dat van zichzelf geen bewustzijn heeft. Maar als er beweging in wordt aangebracht, lijken die poppen een geheimzinniger leven te bezitten dan het zogenaamde echte leven. Dat is het geheim, de magie van het marionettenspel.’

Die magie wordt in het atelier voorbereid. Daar worden door een team van beeldhouwers en technici de poppen gemaakt, eerst een kleimodel en dan uit lindenhout gesneden, de kostuums ontworpen en genaaid en alle attributen in elkaar geknutseld. Frederieke Cannegieter geeft een rondleiding door het bijzonder kleine atelier, waar de ambachtelijke kunstenaars zich moeten voelen als de bemanning van een onderzeeboot. Het hele gebouw heeft een oppervlakte van 160 vierkante meter, dus het is passen en meten voor alle functies. Achter een muur zijn alle decorstukken en poppen uit andere voorstellingen opgeslagen, want voorstellingen blijven vele jaren op het repertoire staan en worden afwisselend gespeeld. Alleen de muziek, die in nauwe samenwerking met musici en (opera)zangers speciaal wordt bewerkt, wordt vaak in een kerk opgenomen, omdat die akoestiek goed past bij de sfeer van de voorstellingen.

Rollende traan bij Maria

Bijna alle ledematen van de poppen kunnen bewegen, behalve de onderdelen van het hoofd. Bonneur: ‘Het gezicht moet iets hebben van een masker. Het publiek projecteert zijn gedachten en emoties in die houten pop. Je kunt door de muziek en het licht wel iets aan de stemming doen. Als je de kop van de pop laat buigen, komt er een lichte schaduw op het gezicht, waardoor je als publiek het beeld krijgt van een bedroefde pop. Dat kan nog versterkt worden door de muziek.’

Cannegieter: ‘Men denkt vaak dat we hier heel ingetogen staan te spelen, maar we rennen hier backstage heen en weer. Er staan vijf spelers op de brug, die de touwtjes van de poppen, soms wel veertien bewegen. Zij rennen de ladders aan beide kanten van de brug op en af, zonder elkaar in de weg te lopen. De poppen